

УДК 594.3+594.1

Р.І. Гураль

ПРІСНОВОДНІ МОЛЮСКИ БАСЕЙНУ ЗАХІДНОГО БУГУ В МАЛАКОЛОГІЧНИХ КОЛЕКЦІЯХ ЛЬВОВА

Гураль Р.І. Пресноводные моллюски бассейна Западного Буга в малакологических коллекциях Львова // Науч. зап. Гос. природоведч. музея. – Львов, 2010. – Вып. 26. – С. 15-24.

В статье обсуждаются результаты научной ревизии конхологических материалов коллекций Государственного природоведческого музея и Зоологического музея Львовского национального университета имени Ивана Франко, собранных в разные периоды времени в бассейне Западного Буга. Установлено, что в проанализированных коллекциях хранятся раковины 50 видов пресноводных моллюсков из трёх подклассов и 9 семейств. Это составляет 78% от общего количества видов, выявленных на западе Украины.

Gural R.I. Freshwater molluscs of basin Western Bug in malacological collections Lviv city // Proc. of the State Nat. Hist. Museum. – Lviv, 2010. – 26. – P. 15-24.

The results of scientific revision of the conchological collections materials in the State Natural History Museum NAS of Ukraine and in the Zoological Museum of the National University by Ivan Franko come into question in the article, collected in different periods of time in the pool of Western Bug. It was rotined as a result of the conducted researches, that a 50 species of freshwater molluscs from three subclasses and 9 families is saved in analyzed collections, that is 78% from the species of snails exposed before western Ukraine.

Антропогенний вплив на водні малакокомплекси у більшості випадків призводить до зниження їх якісних і кількісних характеристик [5, 8]. Тривала дія цих чинників може спричиняти зникнення із складу угруповань певних видів моллюсків. Одним із основних шляхів виявлення та дослідження цих змін є наукове опрацювання малакологічних колекцій, в яких зберігаються більш ранні збори прісноводних моллюсків з гідротопів досліджуваної території. Раніше цей процес передбачав скрупульозний перегляд інвентаризаційних карток чи книг, що займало досить багато часу і сам процес був надзвичайно рутинним. Повсякчасне впровадження в сучасне життя новітніх технологій віднайшло своє відображення також у музейній роботі. Це виявляється в першу чергу в створенні веб-проектів, присвячених музейній справі, та специфічних інструментів, що допомагають музейним працівникам в їх повсякденній праці. Прикладом цього може бути створення специфічних баз даних, спрямованих у першу чергу на зберігання і подальше опрацювання інформації щодо колекційних матеріалів. Гнучка схема запитів, яка може бути без значних труднощів змінена і адаптована під конкретні потреби користувача, значно полегшує роботу з матеріалами колекцій. Детально технічні питання щодо створення і функціонування музейних баз даних було розглянуто в попередніх статтях [3, 4, 14].

Ця стаття присвячена аналізу представленості видової різноманітності прісноводних моллюсків у малакологічних колекціях м. Львова, зібраних у різні періоди часу (від кінця ХІХ до початку ХХІ ст.) у гідротопах басейну Західного Бугу на території Львівської області.

Матеріал і методика досліджень

Матеріалом для написання цієї статті послужили результати наукового опрацювання, із залученням спеціалізованих баз даних, колекції прісноводних моллюсків основного фонду Державного природознавчого музею (ДПМ) і колекції прісноводних моллюсків В.І. Здуна [13], яка зберігається в Зоологічному музеї (ЗМ) Львівського національного університету ім. І. Франка. Фондові матеріали ДПМ мають інвентарні номери, які починаються з латинської літери "G" або "B". Це відповідає двом підрозділам малакологічного фонду музею: "Червононогі водні (Gastropoda)" та "Двостулкові (Bivalvia)". Малакологічні матеріали ЗМ мають номери, які починаються шифром "ЗБ-М".

Визначення прісноводних моллюсків проводили за допомогою визначників [15-17]. При визначенні використовували традиційні погляди на систематику прісноводних моллюсків, які є прийнятими в західних країнах проте не визнаються або лише частково визнаються на теренах колишнього СРСР. Опрацювання матеріалів обох колекцій проводили за допомогою власноруч створених баз даних на основі MsAccess (у випадку фондових матеріалів ДПМ) [3, 14] та PHP/MySQL (при опрацюванні колекції моллюсків В.І. Здуна в ЗМ). З метою покращення опрацювання інформації, представленої в обох базах даних, використовували складні запити (по 10 полях), побудовані на основі SQL оператора Like з введенням параметра користувачем.

У роботі не враховані колекційні матеріали з Шацьких озер, оскільки ця група озер пов'язана не лише з басейном Західного Бугу, але й з басейном Прип'яті.

Результати досліджень

У проаналізованих колекціях зберігаються черепашки 50 видів прісноводних моллюсків, зібраних у басейні Західного Бугу, які належать до трьох підкласів та 9 родин. Серед червононогих моллюсків найбільшою кількістю видів представлена родина Planorbidae (11), а найменшою – родини Neritidae і Acroloxidae (таблиця).

Родина Neritidae представлена в фауні заходу України єдиним видом – *Theodoxus fluviatilis* [1]. У колекції ДПМ є черепашки цього виду з басейну Західного Бугу, зібрані наприкінці XIX ст. в околицях наступних населених пунктів Сокальського р-ну: с. Скоморохи (інв. №№ G816, G841) та с. Поториця (інв. № G844).

Родина Viviparidae в гідротопах заходу України представлена двома видами моллюсків. Черепашки обох видів, зібрані у водоймах дослідженої території за період з кінця XIX до початку XXI ст., зберігаються лише в колекції ДПМ. У колекції наявні конхологічні збори *Viviparus contectus* із Золочівського р-ну: смт Глиняни (інв. № G668); Буського р-ну: с. Старий Милятин (інв. № G1218); Сокальського р-ну: м. Сокаль (інв. № G670), с. Руда (інв. № G647, G648), с. Скоморохи (інв. № G1221) та м. Соснівка (G1115). Черепашки *Viviparus viviparus* були зібрані у Золочівському р-ні: смт Глиняни (інв. № G684); Сокальському р-ні: м. Сокаль (інв. № G673), с. Скоморохи (інв. № G1222). Збори в околицях Скоморох і Соснівки були зроблені відповідно у 2002 і 2007 рр.

Таблиця

**Видовий склад колекційних матеріалів прісноводних молюсків
з басейну Західного Бугу**

Види молюсків	Малакологічні колекції			
	ДПМ			ЗМ
	I	II	III	
1	2	3	4	5
Клас Gastropoda, підклас Prosobranchia, родина Neritidae				
<i>Theodoxus fluviatilis</i> (Linnaeus, 1758)	+	-	-	-
Родина Viviparidae				
<i>Viviparus contectus</i> (Millet, 1813)	+	-	+	-
<i>V. viviparus</i> (Linnaeus, 1758)	+	-	+	-
Родина Bithyniidae				
<i>Bithynia tentaculata</i> (Linnaeus, 1758)	+	-	-	+
<i>Bithynia leachii</i> (Sheppard, 1823)	+	-	-	-
Родина Valvatidae				
<i>Borystenia naticina</i> (Menke., 1845)	+	-	-	-
<i>Valvata pulchella</i> (Studer., 1820)	+	-	-	-
<i>V. cristata</i> O.F. Müller., 1774	+	-	-	-
<i>V. piscinalis</i> (O.F. Müller., 1774)	+	-	-	-
<i>V. macrostoma</i> (Mörch., 1864)	+	-	-	-
Підклас Pulmonata, родина Acroloxidae				
<i>Acroloxus lacustris</i> (Linnaeus, 1758)	+	-	-	-
Родина Lymnaeidae				
<i>Lymnaea stagnalis</i> (Linnaeus, 1758)	+	-	+	-
<i>L. peregra</i> (O.F. Müller, 1774)	-	-	+	-
<i>L. ovata</i> (Draparnaud, 1805)	+	-	-	-
<i>L. auricularia</i> (Linnaeus, 1758)	+	-	-	-
<i>L. palustris</i> (O.F. Müller, 1774)	-	-	-	-
<i>L. corvus</i> (Gmelin., 1791)	+	-	-	+
<i>L. truncatula</i> (O.F. Müller, 1774)	+	-	-	+
Родина Planorbidae				
<i>Planorbis planorbis</i> (Linnaeus, 1758)	+	-	-	+
<i>Anisus vortex</i> (Linnaeus, 1758)	+	-	-	-
<i>A. septemgyratus</i> (Rossmäessler, 1835)	+	-	-	-
<i>A. leucostoma</i> (Millet, 1813)	+	-	-	-
<i>Anisus spirorbis</i> (Linnaeus, 1758)	+	-	-	-
<i>Bathyomphalus contortus</i> (Linnaeus, 1758)	+	-	+	-
<i>Gyraulus albus</i> (O.F. Müller, 1774)	+	-	-	-
<i>G. crista</i> (Linnaeus, 1758)	+	-	-	-
<i>Hippeutis complanatus</i> (Linnaeus, 1758)	+	-	-	-
<i>Segmentina nitida</i> (O.F. Müller, 1774)	+	-	+	-
<i>Planorbarius corneus</i> (Linnaeus, 1758)	+	-	+	-

Закінчення таблиці

1	2	3	4	5
Родина Physidae				
<i>Physa fontinalis</i> (Linnaeus, 1758)	+	–	–	–
<i>Aplexa hypnorum</i> (Linnaeus, 1758)	+	–	–	–
Клас Bivalvia, підклас Eulamellibranchiata, родина Unionidae				
<i>Unio pictorum</i> (Linnaeus, 1758)	–	–	+	–
<i>U. tumidus</i> Philipsson, 1788	+	–	–	–
<i>Batavusiana crassa</i> Philipsson., 1788	+	–	–	–
<i>Anodonta cygnea</i> (Linnaeus, 1758)	+	–	–	–
<i>A. cygnea cellensis</i> (Linnaeus, 1758)	+	–	+	–
<i>A. anatina</i> (Linnaeus 1758)	+	–	–	–
<i>Pseudoanodonta complanata</i> (Rossmuessler, 1835)	+	–	–	–
Родина Sphaeriidae				
<i>Sphaerium corneum</i> (Linnaeus, 1758)	+	–	–	–
<i>S. rivicola</i> (Lamarck, 1818)	+	–	+	–
<i>S. ovale</i> (Fйrussac, 1807)	+	–	–	–
<i>Musculium lacustre</i> (O.F. Мьller, 1774)	+	–	–	–
<i>Pisidium amnicum</i> (O.F. Мьller, 1774)	+	–	–	–
<i>P. personatum</i> Malm., 1855	+	–	–	–
<i>P. casertanum</i> (Poli, 1791)	+	–	–	–
<i>P. obtusale</i> (Lamarck, 1818)	+	–	–	–
<i>P. milium</i> Held., 1836	+	–	–	–
<i>P. hensolvanum</i> (Sheppard, 1823)	+	–	–	–
<i>P. subtruncatum</i> Malm., 1855	+	–	–	–
<i>P. supinum</i> A. Schmidt, 1850	+	–	–	–
Загальна кількість видів:	46	4	9	3

Примітки: ДПМ – малакологічна колекція Державного природознавчого музею НАН України, ЗМ – колекція молюсків проф. В.І. Здуна, яка зберігається в Зоологічному музеї Львівського національного університету імені Івана Франка; I – кінець XIX – початок XX ст., II – середина XX ст., III – кінець XX – початок XXI ст.

У фауні заходу України виявлено два види з родини Bithyniidae. Один з них (*Bithynia tentaculata*) рівномірно розповсюджений по всій території, інший (*B. leachii*) трапляється значно рідше [1]. Збори *B. tentaculata* зберігаються в обох опрацьованих колекціях, а *B. leachii* – лише в колекції ДПМ. Черепашки *B. tentaculata* були зібрані в басейні Західного Бугу в Золочівському р-ні: смт Глиняни (інв. № G728); Сокальському р-ні: с. Поториця (інв. № G712, G727), с. Острів (інв. № G713), с. Скоморохи (інв. № G711), м. Сокаль (інв. № ЗБ-М 270); Жовківському р-ні: ок. м. Жовква (інв. № G1173); Кам'яно-Бузькому р-ні: с. Руда (інв. № G1029). Усі перелічені матеріали з основного фонду ДПМ були зібрані наприкінці XIX ст. – на початку XX ст., а збори з колекції В.І. Здуна датовані серединою XX ст. Черепашки *B. leachii* були зібрані наприкінці XIX ст. Й. Бонковським в Кам'яно-Бузькому р-ні: с. Руда (інв. № G1030). Первинно вони були визначені, як *B. tentaculata*.

У колекції ДПМ зберігаються черепашки усіх 5 видів родини Valvatidae, зафіксованих на території заходу України. Черепашки *Borystenia naticina* були зібрані наприкінці XIX ст. в околицях населених пунктів Сокальського р-ну: м. Сокаль (інв. № G780) та с. Скоморохи (інв. № G781). Фондові збори решти видів цієї родини походять з гідротопів басейну Західного Бугу, розташованих у адміністративних межах Кам'янка-Бузького р-ну: с. Руда (*Valvata pulchella* – інв. № G784; *V. cristata* – інв. № G751; *V. piscinalis* – інв. № G763) і м. Кам'янка-Бузька (*V. piscinalis* – інв. № G777; *V. pulchella* – інв. № G788).

Отже, серед передньозябрових молюсків (підклас Prosobranchia) в обох опрацьованих колекціях найбільшим видовим різноманіттям характеризувалася родина Valvatidae (5 видів), найменшим – родина Neritidae (1 вид). За кількістю представлених у колекціях локалітетів перше місце посідає *B. tentaculata* (6 місць збору в басейні Західного Бугу). Відсутні у проаналізованих колекціях молюски з родин Melanopsidae і Hydrobiidae, кожна з яких представлена на заході України двома видами.

Серед легеневих молюсків (підклас Pulmonata) найменшою кількістю видів представлена на заході України родина Acroloxidae (1 вид). В основному фонді ДПМ зберігаються черепашки *Acroloxus lacustris*, зібрані наприкінці XIX ст. Й. Бонковським в околицях с. Руда і м. Кам'янка-Бузька Кам'янка-Бузького р-ну (інв. №№ G622 і 1141).

Для заходу України було вказано загалом 11 видів з родини Lymnaeidae, видовий статус яких на теперішній час є загальноновизнаним [7], проте присутність в Україні справжнього *Lymnaea turricula* вимагає підтвердження (усне повідомлення к.б.н. О.В. Гарбара, Житомирський державний університет). У проаналізованих колекціях було виявлено загалом 7 широко розповсюджених видів родини (див. таблицю). Відсутні *Lymnaea glutinosa* (O.F. Müller, 1774), *Lymnaea glabra* (O.F. Müller, 1774), *Lymnaea occulta* Jackiewicz, 1959. Для двох останніх видів відомі окремі знахідки у басейні Західного Бугу [11]. *L. glutinosa*, очевидно, можна віднести до рідкісних видів прісноводних молюсків на території Львівської області [2]. Отже, родина Lymnaeidae представлена в опрацьованих колекціях найбільш розповсюдженими в Україні та її західному регіоні видами. Відсутні 3 більш або менш рідкісні представники родини.

Серед молюсків з родини Lymnaeidae найбільшою кількістю представлених в колекціях локалітетів відзначаються *Lymnaea stagnalis*, *L. palustris* і *L. truncatula*. Перші два види були зібрані у період з кінця XIX до початку XXI ст. в Сокальському р-ні: с. Поториця (інв. №№ G45, G70, G78, G264), с. Скоморохи (інв. №№ G336, G807); Кам'янка-Бузькому р-ні: с. Руда (інв. №№ G53, G57, G58, G60, G64, G67, G75, G81, G84, G87, G360, G878), м. Кам'янка-Бузька (інв. № G1169); Золочівському р-ні: смт Глиняни (інв. № G1163).

Черепашки *Lymnaea truncatula* зберігаються в обох опрацьованих колекціях. Вони були зібрані в околицях наступних населених пунктів – Сокальський р-н: с. Скоморохи (інв. № G337), с. Острів (інв. № G367), м. Сокаль (інв. № ЗБ-М 207); Кам'янка-Бузький р-н: с. Руда (інв. №№ G284, G362); Жовківський р-н, смт Куликів (інв. №№ ЗБ-М 205, ЗБ-М 312). Усі матеріали з основного фонду ДПМ датовані кінцем XIX або початком XX ст., а з колекції В.І. Здуна – серединою XX ст.

Наступні три види (*Lymnaea auricularia*, *L. ovata* і *L. corvus*) представлені в колекції ДПМ матеріалами, які об'єднують однакові місця і часовий проміжок їх збору (кінець XIX ст. – початок XX ст.) – Кам'янка-Бузький р-н: с. Руда (інв. №№ G112, G139, G173, G201), м. Кам'янка-Бузька (інв. № G1129); Сокальський р-н: с. Поториця (інв. №№ G141, G164, G167, G172, G228). У колекції В.І. Здуна є також черепашки *L. corvus*, зібрані в першому з перерахованих вище локалітетів у 1948 р. (інв. № ЗБ-М 154).

Черепашки *Lymnaea peregra*, зібрані в 2002 р. в околицях м. Кам'янка-Бузька у заплаві Західного Бугу, зберігаються лише в колекції ДПМ (інв. № G804).

Родина Planorbidae відзначається найбільшою кількістю видів (11) і одиниць зберігання (од. зб.) у порівнянні з іншими родинами червононогих прісноводних моллюсків (див. таблицю). Згідно літературних даних і досліджень останніх років, на заході України виявлено загалом 17, а у гідротопах дослідженої території – 13 загальноновизнаних видів прісноводних моллюсків з родини Planorbidae [10, 12]. В опрацьованих колекціях представлено 11 видів катушкових. Відсутні у колекційних зборах два види з роду *Gyraulus*: *Gyraulus laevis* (Alder, 1838) і *G. rossmaessleri* (Auerswald, 1852), які були раніше знайдені у басейні Західного Бугу [11].

Найбільшою кількістю одиниць зберігання в опрацьованих колекціях відзначаються два види, широко розповсюджені у водоймах заходу України: *Planorbis planorbis* і *Planorbarius corneus* (відповідно 8 та 6 од. зб.). Ці матеріали були зібрані у період з кінця XIX ст. до початку XXI ст. у наступних локалітетах – Золочівський р-н: смт Глиняни (інв. №№ G289, G511); Сокальський р-н: с. Поториця (інв. №№ G442, G468), с. Острів (інв. №№ G407, G421); Кам'янка-Бузький р-н: с. Руда (інв. №№ G407, G422, G465), м. Кам'янка-Бузька (інв. № G390), с. Жовтанці (інв. № G1217); Жовківський р-н: м. Дубляни (інв. №№ G426, G484), смт Куликів (інв. № ЗБ-М 220).

На другому місці за представленістю в опрацьованих музейних колекціях знаходяться наступні види з родини Planorbidae: *Anisus septemgyratus*, *A. spirorbis* та *Segmentina nitida* (по 4 од. зб.). Усі матеріали зберігаються в ДПМ. Збори двох перших видів датовані виключно кінцем XIX – початком XX ст., для *S. nitida* є також черепашки, зібрані в 2002 р. (інв. № G1063). Збори *A. septemgyratus* походять із Золочівського р-ну: смт Глиняни (інв. № G572); Сокальського р-ну: с. Поториця (інв. № G555); Кам'янка-Бузького р-ну: с. Руда (інв. № G528) і м. Кам'янка-Бузька (інв. № G560). Черепашки *A. spirorbis* були зібрані в Сокальському р-ні: с. Поториця (інв. № G455); Кам'янка-Бузькому р-ні: с. Руда, (інв. № G500); Жовківському р-ні: м. Рава-Руська (інв. № G385), с. Подзимир (інв. № G457). Конхологічні матеріали, які належать до *S. nitida*, були зібрані в Сокальському р-ні: м. Соснівка (інв. № G1063); Кам'янка-Бузькому р-ні: с. Руда (інв. №№ G550, 559), м. Кам'янка-Бузька (інв. № G185); Жовківському р-ні: м. Дубляни (інв. № G599).

На третьому місці за кількістю представлених у колекціях локалітетів знаходяться *Anisus vortex* і *Bathymphalus contortus*. Відповідні матеріали зібрані переважно наприкінці XIX ст. або на початку XX ст. Лише одна вибірка *B. contortus* (інв. № G1064) була зібрана у 2007 р. В основному фонді ДПМ є збори *A. vortex* з Радеківського р-ну: с. Подзимир (інв. № G395); Сокальського р-ну: с. Острів (інв. № G412); Кам'янка-Бузького р-ну: с. Руда (інв. № G433). Черепашки *B. contortus* були

зібрані в Сокальському р-ні: м. Соснівка (інв. № G1064), с. Острів (інв. № G482); Кам'янка-Бузькому р-ні: с. Руда (інв. № G581).

Решта видів з родини Planorbidae були зібрані в адміністративних межах Кам'янка-Бузького р-ну в околицях наступних населених пунктів: с. Руда (*Anisus leucostoma* – інв. № G503; *Gyraulus albus* – інв. № G518; *Hippeutis complanatus* – інв. № G585), м. Кам'янка-Бузька (*Gyraulus crista* – інв. № G478).

Достовірно на заході України виявлено три загальноновизнаних види молюсків з родини Physidae, а у гідротопах, розташованих у басейні Західного Бугу, – *Physa fontinalis* та *Aplexa hypnorum* [10]. Обидва вони зберігаються у колекційних матеріалах ДПМ. Відсутня у зборах *Physella acuta* (Draparnaud, 1805) – рідкісний вид-вселенець для України загалом і для її західного регіону зокрема. На заході України він був виявлений у водоймах, розташованих в околицях Ужгорода і Львова [9]. Черепашки двох інших видів були зібрані наприкінці XIX ст. – на початку XX ст. в Сокальському р-ні: с. Скоморохи (інв. № G306); Кам'янка-Бузькому р-ні: м. Кам'янка-Бузька (інв. № G635), с. Руда (інв. №№ G335, G286).

Згідно літературних даних, на заході України достовірно зареєстровано загалом 25 видів двостулкових молюсків з двох родин – Unionidae та Sphaeriidae (6 і 19 видів відповідно), а у гідротопах, розташованих у басейні Західного Бугу, – лише 8 видів із класу Bivalvia [6, 9].

Серед представників родини Unionidae найбільш рівномірним поширенням у постійних гідротопах західного регіону України відзначається *Unio pictorum*. Черепашки цього виду з басейну Західного Бугу, які зберігаються в проаналізованих колекціях, були зібрані в Сокальському р-ні: с. Скоморохи (інв. № B579), с. Поториця (інв. № B85); Кам'янка-Бузькому р-ні: с. Руда (інв. № B95), с. Старий Яричів (інв. № B623), м. Кам'янка-Бузька (інв. № B598); Золочівському р-ні: с. Трудовач (інв. №№ B584, B596); Жовківському р-ні: с. Зашків (інв. № B608). Перелічені матеріали були зібрані у період від кінця XIX ст. до початку XXI ст.

Мушлі *Batavusiana crassa* були зібрані наприкінці XIX – на початку XX ст. в Сокальському р-ні: с. Поториця (інв. №№ B146, B170, B171), м. Сокаль (інв. №№ B156, B611); Жовківському р-ні: с. Кулява (інв. № B179); Кам'янка-Бузькому р-ні: с. Руда (інв. №№ B96, B120, B139), с. Старий Яричів (інв. № B631). Збори *Unio tumidus* походять із Сокальського р-ну: с. Поториця (інв. № B118); Кам'янка-Бузького р-ну: с. Руда (інв. №№ B96, B120).

Найменшою кількістю одиниць зберігання серед молюсків з родини Unionidae представлена *Pseudanodonta complanata*. В основному фонді ДПМ зберігаються мушлі цього виду, зібрані наприкінці XIX ст. в околицях с. Руда Кам'янка-Бузького р-ну (інв. № B201).

Рід *Anodonta* представлений у фауні України [6] та колекційних матеріалах двома видами. Ці види досить рівномірно трапляються в постійних гідротопах по всій території заходу України [6, 9]. Музейні матеріали зібрані у період від кінця XIX до початку XXI ст. Мушлі *Anodonta cygnea* походять з водойм Сокальського р-ну: м. Скоморохи (інв. № B568); Жовківського р-ну: с. Кулява (інв. № B237); м. Жовква (інв. № B263). Перша зі згаданих вибірок була зібрана в 2002 р. Мушлі *A. anatina* були зібрані в Сокальському р-ні: с. Поториця (інв. № B221, B684); Жовківському р-ні: с. Кулява (інв. № B210), м. Жовква (інв. № B226); Кам'янка-Бузькому р-ні: с. Старий Яричів (інв. № №B275–291, B636), с. Руда (інв. №№ B218, B230, B688).

Отже, у проаналізованих музейних колекціях представлені усі 6 видів з родини Unionidae, зареєстрованих на заході України та, зокрема, у басейні Західного Бугу. Усі наявні матеріали зібрані у водоймах Сокальського, Жовківського та Кам'яно-Бузького районів.

Загалом на заході України достовірно зареєстровано 19 загальноновизнаних видів двостулкових молюсків з родини Sphaeriidae [6]. Згідно останніх літературних даних, у басейні Західного Бугу зареєстровано лише 6 видів з цієї родини [6, 9]. А у матеріалах проаналізованих малакологічних колекцій зберігається загалом 13 видів Sphaeriidae, зібраних у різних типах гідротопів у басейні Західного Бугу.

На заході України зареєстровані 4 види роду *Sphaerium* [6, 9]. У музейній колекції представлено 3 з них (див таблицю). Мушлі *S. corneum* були зібрані у Сокальському р-ні: с. Поториця (інв. № В353), с. Острів (інв. №№ В358, В359). Частина матеріалів, визначених раніше як *S. corneum* або *S. corneum var. nucleus*, при перевірці виявилися мушлями *S. ovale*. Це збори з Кам'яно-Бузького р-ну: с. Руда (інв. № В364); Жовківського р-ну: м. Рава-Руська (інв. № В361) і м. Жовква (інв. №№ В378, В652). Отримані дані розширюють літературні відомості щодо розповсюдження *S. ovale* на заході України [6, 9]. Мушлі *S. rivicola* походять з водойм, розташованих у Кам'яно-Бузькому р-ні: с. Руда (інв. № В333, В340); Сокальському р-ні: с. Скоморохи (інв. № В581). Більшість згаданих вище матеріалів були зібрані наприкінці ХІХ або на початку ХХ ст. Винятком є мушлі *S. rivicola* з околиць с. Скоморохи, зібрані у 2002 р.

Молюски родів *Musculium* і *Pisidium* з басейну Західного Бугу представлені в основному фонді ДПМ зборами кінця ХІХ – початку ХХ ст. Переважна більшість зборів зроблена в адміністративних межах Кам'яно-Бузького р-ну, в околицях с. Руда (*Musculium lacustre* – інв. № В401; *Pisidium personatum* – інв. № В301; *P. casertanum* – інв. № В305; *P. subtruncatum* – інв. № В477; *P. henslowanum* – інв. № В458; *P. obtusale* – інв. № В455) і м. Кам'янка-Бузька (*Pisidium milium* – інв. № В670; *P. henslowanum* – інв. № В672; *P. subtruncatum* – інв. № В669; *P. obtusale* – інв. № В671). Є також мушлі *P. supinum* з околиць м. Великі Мости Сокальського р-ну (інв. № В464)

Отже, наукове опрацювання колекційних матеріалів, які стосуються двостулкових молюсків з басейну Західного Бугу, доповнюють наявні літературні дані щодо розповсюдження окремих представників класу Bivalvia в гідротопах цієї території. Особливо це стосується родини Sphaeriidae.

Загалом в опрацьованих малакологічних колекціях зберігаються черепашки та мушлі 50 видів прісноводних молюсків. Це становить близько 78% від загальної кількості видів, які трапляються в постійних і тимчасових гідротопах заходу України. Це свідчить про високий рівень репрезентативності проаналізованих колекцій, особливо фондової колекції ДПМ. Найменша кількість конхологічного матеріалу була зібрана в водоймах, розташованих в околицях м. Рава-Руська і смт Куликів (по одній одиниці зберігання відповідно для кожного з перелічених вище населених пунктів), а найбільша стосується зборів із с. Руда, Кам'яно-Бузького р-ну (20 од. зб.). Аналогічна ситуація спостерігається і при аналізі кількості видів прісноводних молюсків, зібраних у водоймах певних населених пунктів. Так, найбільше видове різноманіття (37 видів) характерне для матеріалів, зібраних в водоймах розташованих в околицях с. Руда, а найменше – для гідротопів з околиць смт Рава-Руська (1 вид).

У часовому відношенні основна частина музейних матеріалів зібрана наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. Для 29 видів загалом відсутні пізніші збори. Проте це свідчить не стільки про збіднення видового різноманіття протягом ХХ ст., скільки про відсутність планомірних зборів прісноводних молюсків у басейні Західного Бугу. Ця обставина буде врахована при плануванні заходів щодо подальшого комплектування малакологічного фонду ДПМ.

У систематичному відношенні в обох опрацьованих колекціях найбільша кількість видів характерна для прісноводних молюсків з класу *Gastropoda*.

Висновки

Аналіз конхологічних матеріалів з басейну Західного Бугу, які зберігаються у малакологічних колекціях м. Львова, показав, з одного боку, високий рівень їх репрезентативності стосовно видового складу прісноводних молюсків цієї території та західного регіону України загалом. З іншого боку, проведений аналіз виявив значну нерівномірність у часовому розподілі наявних у колекціях зборів, яка буде врахована при подальшому поповненні малакологічного фонду ДПМ. Колекційні матеріали доповнюють наявні літературні відомості щодо розповсюдження окремих видів прісноводних молюсків на заході України. Під час роботи було перевірено ефективність використання спеціалізованих баз даних із залученням до пошуку складних запитів.

1. Анистратенко В.В. Определитель гребнежаберных моллюсков (*Gastropoda*, *Pectibranchia*) фауны Украины // Вестник зоол. – 1998. – № 8. – С.67-117.
2. Гураль Р.І., Сверлова Н.В. Клас: Червононогі – *Gastropoda* // Башта А.-Т. В., Канарський Ю.В., Решетило О.С. та ін. Рідкісні види тварин Львівської області. – Львів, 2006. – С. 101-104.
3. Гураль Р.І. База даних малакологічного фонду Державного природознавчого музею НАН України // Изв. Музейн. фонда им. А.А. Браунера. – Одесса, 2007. – Т.4, № 2-3. – С.61-62.
4. Гураль Р.І. Особливості створення та функціонування музейних баз даних // "ІТОНТ 2008": матеріали ІV Всеукр. конф. молодих уч., Черкаси, 5-7 трав. 2007. – Черкаси, 2008. – С. 8.
5. Іванчик Г.С. Вплив антропогенних факторів на якісну і кількісну характеристику зообентосу верхньої течії рік Серет, Прут і Дністер // Матеріали міжвуз. конф., присвяченої 25-річчю возз'єднання Північної Буковини з УРСР, Чернівці, 16-19 вер. 1965. – Чернівці, 1965. – С. 217-219.
6. Корнюшин А.В. О видовом составе пресноводных двустворчатых моллюсков Украины и стратегии их охраны // Вестник зоол. – 2002. – № 1. – С. 9-23.
7. Сверлова Н.В., Гураль Р.І. Видова різноманітність легеневих молюсків (*Gastropoda*, *Pulmonata*) України у фондах Державного природознавчого музею НАН України // Наук. зап. Держ. природозн. музею. – Львів, 2002. – Т. 17. – С. 27-31.
8. Стадниченко А.П. О влиянии антропогенных факторов на динамику ареалов пресноводных брюхоногих моллюсков западных областей Украины // Влияние антропогенных факторов на формирование зоогеографических комплексов: материалы V межвуз. зоогеогр. конф., Казань, февраль 1970. – Казань, 1970. – С. 25-27.
9. Стадниченко А.П. Перлівнищеві. Кулькові. (*Unionidae*, *Cycladidae*). – К.: Наук. думка, 1984. – 373 с. (Фауна України. Т. 29. Молюски. Вип. 9).
10. Стадниченко А.П. Прудовиковообразные (пузырчиковые, витушковы, катушковы). – К.: Наук. думка, 1990. – 292 с. – (Фауна України. Т. 29. Молюски. Вип. 4).

11. Стадниченко А.П. Прудовиковые и чашечковые (Lymnaeidae, Acroloxidae) Украины. – К.: Центр учебной литературы, 2004. – 327 с.
12. Уваева А.И., Гураль Р.И. Особенности распространения и экология моллюсков семейства Planorbidae (Gastropoda, Pulmonata) Украины // *Ruthenica*. – 2008. – Т. 18, № 2. – С. 25-38.
13. Царик Й., Гураль Р., Шидловський І., Яворський І., Федик У. Колекція прісноводних моллюсків В.І. Здуна у Зоологічному музеї Львівського національного університету імені Івана Франка // *Вісник Львів. ун-ту*. – 2005. – Вип. 40. – Серія Біол. – С. 111-119.
14. Чорнобай Ю.М., Гураль Р.І. Особливості використання уніфікованих програм у створенні бази даних колекції моллюсків // *Матеріали міжвуз. наук.-техн. конф. наук.-пед. працівн., Львів, 21-22 бер. 2006.* – Львів, 2006. – С.181-182.
15. Glöer P., Meier-Brook C. Süßwassermollusken. 12.Aufl. – Hamburg: DJN, 1998. – 136 S.
16. Glöer P. Süßwassergastropoden Nord- und Mitteleuropas. Bestimmungsschlüssel, Lebensweise, Verbreitung. – Hackenheim: ConchBooks, 2002. – 327 S. – (Die Tierwelt Deutschlands und der angrenzenden Meeresteile nach ihren Merkmalen und nach ihrer Lebensweise. T. 73).
17. Piechocki A. Sphaeriidae of Poland (Bivalvia, Eulamellibranchiata) // *Ann. zool.* – 1989. – 42, № 12. – S. 249-319.

Державний природознавчий музей НАН України, м. Львів
e-mail: gural@museum.lviv.net